

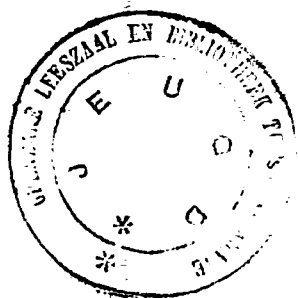
APEN EN HOEFDIEREN IN ARTIS

A. F. J. PORTIELJE

MET MEDEWERKING VAN

MEVR. J. P. H. PORTIELJE-SCHOLTEN

TE ILLUSTREREN MET VERKADE'S
PLAATJES, NAAR AQUARELLEN VAN
C. ROL, J. VOERMAN JR. EN H. ROL
BANDVERSIERING EN ZWART-
WIT TEKENINGEN VAN C. ROL
PLAATJES IN OFFSETDRUK
VAN DE FA. VAN LEER & CO.
DRUK- EN BINDWERK VAN
BLIKMAN & SARTORIUS

1940

UITGAVE VERKADE'S FABRIEKEN N.V., ZAANDAM

gedoken zonder even door de neus adem te komen halen. Wat een aangepaste „specialist”: een horizontaal uitgebreide zwemstaart, geen achterste ledematen, tot vinnen vervormde voorpoten met beweegbare elleboog en pols, zodat de vinvormige „handen” soms nog bij 't eten een handje helpen of ook wandelend over de bodem van 't bassin kunnen gaan. Het volwassen dier heeft maar weinige, ver uiteenstaande haren.

Hebben jullie wel eens van *Klipdassen* gehoord? In Artis kun je soms *Kaapse* of ook wel *Syrische klipdassen* (56) te zien krijgen in de „Pullmancaar”, waar verschillende kleine zoogdieren zijn gehuisvest.

Ook deze merkwaardige, rap hollende, springende en klauterende sinjeurs hebben deskundigen heel wat te puzzelen gegeven, eer ze hen goed en wel onder de hoefdieren, in de buurt van olifanten en neushoorns, hebben kunnen thuisbrengen. Denk je eens hun moeilijkheden in! Kiezen hebben deze dieren als die der neushoorns; lange gebogen snijtanden, die wel op die van knaagdieren gelijken, maar driekantig en niet plat beitelvormig, als bij de werkelijke knagers. We zien hoefachtige nagels aan hun door huid verbonden vingers en tenen, maar dan draagt de binnenteen der achterpootjes weer een ferme klauw, die bij het opkammen der vacht en bij het klauteren van dienst zal kunnen zijn. Ze lopen in zoolgang en rennen soms als hagedissen zo vlug over hun steile rotsen. Hoe ze dat klaarspelen? Bij het neerzetten der elastische zoolvlakken ontstaat er tussen de zoolballen een luchtledig, de zoolvlakken worden aangezogen en zo klauteren boomklipdassen tegen gladde stammen, klipdassen langs bijna loodrechte rotswanden omhoog.

En nu naar de *Neushoorns*, dus weer terug naar het olifantenhuis, waar onze pharoe's, zoals de masai-negers ze noemen, verblijf houden. Neushoorns zijn altijd een kostbaar bezit. Vroeger heeft Artis een Indische neushoorn gehad, maar na diens overlijden hebben wij dertig jaar zonder gezeten. Je kunt dus wel begrijpen, hoe verheugd wij waren, toen weer een neushoorn, ditmaal een Afrikaanse *Puntlip-neushoorn* (55), zijn intrede bij ons zou doen. Londen stak ons al jaren de loef af, daar waren een paar kolossale exemplaren, zowel Indiërs als Afrikaners. Diepe indruk maakten ze op mij, toen ik ze voor het eerst aanschouwde. Een klein meisje naast me vroeg: „Are they real, are they made of mud?” (zijn ze echt of zijn ze van modder gemaakt?).

Ze zijn werkelijk geweldig, volwassen neushoorns en de jacht op hen is een der gevaarlijkste, die er bestaat. De Afrika-reiziger Schillings schrijft: „Ontmoetingen met neushoorns dragen altijd een gevaarlijk en opwindend karakter. Nooit zal ik de indruk vergeten, die het ogenschijnlijk zo onbehouwen diergevaarte op mij maakte, zoals het daar stond in zijn ruwhuidige plompheid te midden van die sombertrieste omgeving, schuins en onzeker belicht door de ondergaande zon. Met hoogopgeheven kop — het geweldige dier had ons naderkomen al bemerkt — de reusachtige horens strak tegen de lucht, scheen het als samengegroeid met de zwartgekleurde grond, gigantesk zich aftekenend tegen de achtergrond van de rossige

avondhemel. Mijn hart bonsde heftig en mijn hand was onzeker. Op mijn schot komt de „pharoe” aansnuiven en pas vlak bij mij slaat hij op mijn tweede schot luid snuivend op de vlucht, links af de steppe in. Mijn mannen waren als het ware van het aardrijk verdwenen!” Schillings’ en andere verhalen kennende, was het wonder, dat „Karonggo” welkom was, dat wij verlangend waren, deze vervaarlijke dikhuid wat nader in doen en laten, wat meer „aan den lijve” te leren kennen?

Nog herinner ik me zijn eerste dagen in Artis. Ik schreef daar een stuk over in de „Groene”, wat ik hier even aanhaal:

„Vol belangstelling staan tal van bezoekers rondom het zware hekwerk van het zandige buitenverblijf. In de stenen stalpoort verschijnt, fluks aanstappend op de korte drietenige poten, het gedrochtelijke jonge gevaarte met de laag bij de grondse hoornkop en loopt recht op de hem voorgehouden iepentakken af. Wijd spalken de beide neusgaten en omhoog richten zich de beweeglijke oren, want de kleine, ver uit elkaar staande ogen zijn zwak van zicht en onze jonge pharoe vertrouwt dan ook vooral op zijn scherpe reuk en goed gehoor. Als een vinger klemt zich de puntige grijpclip om het sappige hout en behaaglijk smakt „Karonggo” bij ’t binnenhalen en wegkauwen van de hem voorzichtig aangeboden versnapering. Oppassen is hier de boodschap, want bij de dikhuidige neushoorn geen beweeglijke gelaatstrekken, die in „sprekende” uitdrukkingsbewegingen de omkeer in zijn „dieren-gemoed” verraden. Een onverwachte beweging, een onbekend geluid of vreemde geur en reeds stormt met een proestend, aan paardengebries herinnerend gesnuif, de kort-aangebonden kolos op het „gevaar” in. Vlug terzijde dan door een der hekken of — in de stal — achter het voor alle zekerheid als barricade opgestelde reishok, want een ferme opstopper van de plots gebogen en bruusk opstotende kop kan fataal aankomen. Niet dat het dier — zoals zo vaak en ten onrechte wordt gemeend — opzettelijk vals of wraakzuchtig gestemd zou zijn. Een plotselinge schrik kan bij de nog niet voldoende met de omgeving vertrouwde neushoorn woede en vechtdrift doen oplaaien, waarvan een fikse aanval het onmiddellijk gevolg moet zijn. Van onze kant moet dan begrijpend worden „afgeleid” en kan door het uitnodigend voorhouden van een smakelijke bladertak aanstonds weer de nieuwsgierigheid of de eetlust worden opgewekt, waardoor de gemoedsrust hersteld en de dikhuidige Afrikaner zelfs bewogen kan worden, zich achter de grote oren, onder de rimpelige keel of liefst in de oksels of liezen te laten krauwelen. Daar toch is de ruwe huid — als een imponerend pantser — dunner en gevoeliger en blijkt onze jeugdige steppenreus bijzonder vatbaar voor aanhalige liefkozingen, ook, of juist omdat hem daar, op deze voor het dier zelf onbereikbare plaatsen, menigvuldige teken kwellen, van welke bloedzuigende huidparasieten de neushoorns in wilde staat geducht te lijden zullen hebben.” Zag je wel eens plaatjes met vogels als gezelschap boven op een neushoorn? Dat waren madenhakkers, die zich voeden met de horzelmaden en de teken in en op des pharoe’s huid. Zij reinigen hun gastheer en bovendien bewijzen ze hem onwillekeurig nog een grote dienst. Nadert n.l. gevaar, dan maken ze van schrik zo’n misbaar en vliegen zó opgewonden rond, dat de neushoorn op het onheil opmerkzaam wordt.

Helaas kon onze Karonggo hier niet blijven. Hij was in Artis te bewaren gegeven door een dierenhandelaar, die hem voor een prijs, die Artis niet kon betalen, aan een Amerikaanse dierentuin verkocht. Maar nu zijn wij dank zij de Vereeniging „Artisfonds” trots op een paar Afrikaanse puntlip-neushoorns, op de hellingen van de berg Oldeani in Tanganyika (Oost-Afrika) gevangen. In de bushsteppen van hun vaderland komt hun het vingertoppig verlengsel van de bovenlip al bijzonder van pas bij het afplukken van twijgen, die het voornaamste voedsel van deze soort, door de boeren „zwarte rhenoster” genoemd, uitmaken.

Als grote merkwaardigheid vind je in ons museum de geweldige kop van een *Breedlip-neushoorn*, de z.g. „witte rhenoster” van de grassteppen in Zuid- en Midden-Afrika. Zijn huid is volstrekt niet wit, maar wel iets lichter van kleur dan die van de zwarte en vooral als hij zich in een slijkerige steppenpoel heeft gewenteld, vertoont hij vaak een geelachtig witte kleur. Na de olifant is deze nagenoeg uitgestorven neushoorn het grootste landdier. Beide Afrikaners hebben twee horens, gevormd uit vezelige verhoorde opperhuid-uitgroeisels. Heel wat anders dus, deze horens, dan die van antilopen, geiten, schapen en runderen, waarover we het later nog zullen hebben.

In Azië leeft als grote zeldzaamheid de eveneens reusachtige *Eenhoornige Neushoorn* uit de bergbossen van de Himalaya (Nepal) met zijn geplooid pantserhuid (tekening blz. 30). Een kleinere, nauw verwante vorm komt nog in enkele exemplaren op Java, en verder op Sumatra en Malakka voor. Dan bestaat er ook nog een *tweehoornige*, behaarde soort in Achter-Indië, op Sumatra en Borneo. Van de laatstgenoemde soort bezit Artis een jong opgezet exemplaar in zijn museum.

Interessante dieren in de zijperken van het Olifantenhuis zijn ook de *Tapirs*, „antieke” diervormen. Vroeger leefde er een aantal tapirachtige dieren over het gehele noordelijk halfrond verspreid. Tegenwoordig hebben we als meest zuidelijke „overblijfsels” van deze merkwaardige diergroep alleen nog maar de Maleise en Amerikaanse tapirs.

Iedere Artisbezoeker herinnert zich nog wel het opvallende „pakje” van de *Maleise tapir* (58). De gehele boven-achterhelft van het dier is wit. Verder is hij dofzwart, ook de poten, die zo typisch onder die witte schabrak uitkomen. De oorrand is weer wit. Hij leeft in Cochin-China, op Sumatra en Borneo. De *Amerikaanse tapirs* (57), bruinzwart en met overeind staande manen op hun hals, komen voor in de wouden van tropisch Zuid-Amerika, ook in onze kolonie Suriname.

Tapirs zijn oerwouddieren, die zich bij voorkeur in de nabijheid van water ophouden. Op moerassige bodem kunnen ze zich best redden, want de voorpoten rusten met vier, de achterpoten met drie hoefdragende tenen op de grond. Ze komen met hun ietwat plompe gestalte toch vlug vooruit, zich een weg banend door het onderhout. In de bosrivieren blijken ze uitstekende zwemmers; in Artis nemen ze ook graag een bad. Opmerkelijk is vooral hun korte, uitstreekbare slurfje, een gevoelig tast- en grijporgaan. Jonge tapirs zijn alleraardigste

kleuters in hun bontgevekt jeugdkleed, dat met zijn overlangse streepvlekken aan dat der wilde zwijnen-biggetjes en hertekalfjes doet denken (zie blz. 10, pl. 4 van ons vorige album). Dit sierlijke jeugdkleed werkt — evenals dat der leeuwen- en poemawelpen (blz. 37, pl. C en 40, vorige album) — als uitstekende camouflage, wanneer de jongen in het kreupelhout op moeder liggen te wachten.

Nu naar het *Eenhoevigen-huis*, verblijf der zebra's, wilde ezels, kiangs, Shetlandse ponies, de paardachtige hoefdieren dus. Tegenwoordig zijn hier ook de eland-antilopen door plaatsgebrek in het antilopenhuis ondergebracht, maar die mooie burens doen het eenhoevigen-huis geen afbreuk. Zeer goede bekenden bij jong en oud zijn wel de *Zebra's*.

Ze trekken ieders aandacht door hun strepentekening, maar waar ze thuishoren, in de Afrikaanse hoogvlakten, zijn deze tijgerpaarden in de meeste gevallen absoluut gecamoufleerd. Ze gaan te loor in het spel van tropenlicht en -schaduw.

Zebra's zijn mooi en hun veulens niet minder, strak van lijn en vorm met dat dartele en onervaren kinderlijke in hun *wezen*, wat jonge dieren zo aanvallig maakt. Wat zijn ze hoog op de poten, die veulens, dat is het eerste, wat bij hen opvalt. Men moet onze zebra's gezien hebben vroeg op zomerochtenden, deze prachtdieren van zand-gele kleur en fluweeldonkere strepentekening, als een kleine kudde verspreid over de naast elkaar gelegen buitenperken rondom hun bungalow. Ze dromen en doezelen in de zon, de aardige veulens stilstaande bij de merries, tot er plotseling een paar briesend opstuiven, dol hun perk doordraven en dan in opperste overmoed zich werpend op de rug, aan 't rollen en wentelen gaan in 't sintelgruis van hun perk, waarna ze opeens weer opspringen, hun stormend gedraaf hervatten, uitgelaten achteruitslaan of nijdig een buurman langs het vlechtdraad achtervolgen. Ook de veulens springen, buitelen en dartelen als bezeten om de moeder, schrap op de lange rappe pootjes „hakenslaand”, terwijl ze spelend de toeschouwers naderen of ontvluchten en zich verschuilen achter de bezorgde merrie, die ze met kopstoten van het publiek afhoudt. Dan, stil geworden, ontwaakt op eenmaal hun kinderlijke begeerte, zoeken ze de moedermelk, driftig stotend met de fluweel-donzige paardensnoetjes, waardoor het toeschieten van de melk bevorderd wordt. . . . . Rustig staat daar dan de merrie met haar sierlijk veulen, een prachtig dierenbeeld uit Afrikaanse steppe en hier een Artistaferreeltje van treffende schoonheid.

Bij jonge zebra's strekken de kroezige manen zich aanvankelijk over de hele rug uit. Na een half jaar beginnen deze rugmanen te verdwijnen en na 't verlies van 't jeugdkleed blijven er alleen de staande manen aan de hals over. Al binnen 't jaar is het kind bijna even groot als moeder, maar zijn hele figuur is nog slank, zijn *wezen* kinderlijk. Uiterst schrikachtig zijn zebra's, dus geduld en beleid in de omgang is de eerste vereiste, anders volgt al gauw een woedend bijten en een doldriftig slaan met de achterhoeven.

Onder de zebra's zijn twee duidelijk te onderscheiden groepen: de grote, fijne en zeer dicht gestreepte *Grevy-zebra's* (tekening blz. 52) van Oost- en de *Berg-zebra's* van Zuid-Afrika, die een ezelachtig type vertonen; en de *Dauws* of bonte *Quagga's*, die